

Bestowing Blessings

פרשת ויחי תש"פ

1 GENESIS

PARASHAS VAYECHI

48 / 12-20

¹² Joseph then removed them from his knees and he prostrated himself with his face toward the ground.

¹³ Joseph took the two of them — Ephraim with his right [hand], to Israel's left, and Manasseh with his left, to Israel's right — and he drew close to him. ¹⁴ But Israel extended his right hand and laid it on Ephraim's head though he was the younger and his left hand on Manasseh's head. He maneuvered his hands, for Manasseh was the firstborn. ¹⁵ He blessed Joseph and he said, "O God before Whom my forefathers Abraham and Isaac walked — God Who shepherds me from my inception until this day: ¹⁶ May the angel who redeems me from all evil bless the lads, and may my name be declared upon them, and the names of my forefathers Abraham and Isaac, and may they proliferate abundantly like fish within the land."

¹⁷ Joseph saw that his father was placing his right hand on Ephraim's head and it displeased him; so he supported his father's hand to remove it from upon Ephraim's head to Manasseh's head. ¹⁸ And Joseph said to his father, "Not so, Father, for this is the firstborn; place your right hand on his head."

¹⁹ But his father refused, saying, "I know, my son, I know; he too will become a people, and he too will become great; yet his younger brother shall become greater than he, and his offspring [s fame] will fill the nations. ²⁰ So he blessed them that day, saying, "By you shall Israel

bless saying, 'May God make you like Ephraim and like Manasseh' — and he put Ephraim before Manasseh.

R. Frand.

Part of Yaakov Avinu's historic blessing to Ephraim and Menashe, the sons of Yosef, was that they would be the prototypes for the blessing every Jewish parent would bestow on his children in every generation. Every father traditionally blesses his sons on Friday night³⁶ with the words of this pasuk, "May God make you like Ephraim and Menashe." But this brachah begs explanation: Why is it that this is considered the quintessential blessing for every Jewish boy? The Torah does not recount any special stories about the outstanding righteousness of Yosef's sons, nor are we given any indication that they were particularly unique. Why should a parent wish for his sons

6

to emulate Ephraim and Menashe in particular, more than any of the Jewish people's other ancestors?

In addition, while this brachah is typically given to children every Friday night, the Targum of Yonasan ben Uziel on this pasuk³⁷ states that it is a blessing to be given on the day of *bris milah* — the day a baby boy is circumcised. This, too, must be explained: What is the connection between this brachah and a child's circumcision?

9.

לכן כאשר נמצאים בזמן כה נעלה של כניסת השבת, שכידוע הוא עת רצון גדול, אזי מצאו לנכון, שבאותה שעה ישפיע האב ברכות על בנו, כדי להסיר מועלין את הקטרוג הגדול וחרון האף, שכביכול הוא עצמו המשיך על בנו, כתוצאה מוחלשות הדעת שנגרמה לו מהנהגת בנו אליו.

יעזור השי"ת, שבזכות קיום מצות כיבוד הורים כראוי, יתקיים בנו דברי המדרש וזוכה להיגאל מהגלות המר הזה, ובקרוב נשמע את קול שופרו של משיח אכ"ה.

³⁶ סידור בית יעקב הנהגת ליל שבת (מוסף השבת, חדר המטות מטות זהב) ס"ק ז - מנהגם של ישראל לברך הילדים בליל שבת... ואומרים המברכים ישמך אלהים כאפרים וכמנשה. גם יברכך וגו'. וכל אחד יוכל להוסיף ברכה משלו כפי צחות לשונו.

10

2

ויברכו כפי שהיה — And may they proliferate abundantly like fish. May they be like fish, which are fruitful and multiply and which are not affected by the evil eye [since they live calmly, unseen by man (Berachos 20a)] (Rashi). The Talmud (ibid.) explains that Joseph earned this blessing of immunity against the evil eye because he averted his own eyes from the ad-

20. ויברכם ביום ההוא — So he blessed them that day. It may be inferred by extension that the term *that day* refers to the day, whenever it is, that Jewish parents would wish to bless their children. Whenever such days arrive, they will use the text of Jacob's blessing. Targum Yonasan explains that the term alludes to the day when a newborn child is circumcised, and Sephardic communities pronounce Jacob's blessing on such occasions. It is customary in many families that many parents bless their sons on the Sabbath eve with the formula: *May God make you like Ephraim and Manasseh*. [They bless their daughters by saying, "May God make you like Sarah, Rebecca, Rachel, and Leah."]

By you shall Israel bless. Jacob assured

3

רש"י ד"ה בך יברך ישראל — הבא לברך את בניו יברכם בברכתם ויאמר איש לבנו ישימך אלהים כאפרים וכמנשה.

"With you, Yisrael shall bless' — A person who blesses his sons will bestow this blessing upon them; every man will say to his son, 'May God make you like Ephraim and like Menashe'" (Rashi).

תרגום יונתן בן עוזיאל בראשית מחזק - ... יברכו בית ישראל ית ינוקא ביומא דמחולותא למימר ישויקי יי כאפרים וכמנשה...

5

7

דרש מרדכי

צריך ביאור מה הברכה בזה למנשה ואפרים "בך יברך ישראל", ובפשוטו הכונה, בניך ישמשו לברכה בכל הדורות, כל אבא יברך את בנו "ישימך אלוקים כאפרים וכמנשה", אבל לכאורה אין בזה ברכה ליוסף אפרים ומנשה? אלא נתינת כבוד והערכה אבל לא ברכה, אמנם בכל הדורות משתמשים בשם לברכה, וזה כבוד גדול, אבל האם זה מה שמענין את יוסף ובניו אפרים ומנשה.

שורש המנהג

בידוע, מנהג ישראל לברך את הבנים בכל ליל שבת, לאחר התפילה תיכף לשבאים מביית הכנסת, קודם הסעודה, ונתתי אל לבי לחקור אחר שורש מנהג זה, ומצאתי כתוב, כי יסוד המנהג הוא, מאחר ובמשך ימות השבוע קורה לא פעם, שנגרמות להורים חלישות הדעת ועגמות נפש כתוצאה מהתנהגות הבנים אליהם, שאינם מתנהגים בדרך כבוד ופעמים שמוזללים בדעתם, דבר זה גורם

לקטרוג גדול כלפי הברכה שבהיא ליד כן, וכמו שמצינו בגמרא (קדושין ל ב - לא, א): 'בזמן שאדם מכבד את אביו ואת אמו, אמר הקדוש ברוך הוא, מעלה אני עליהם כאילו דרתי ביניהם וכבדוני וכו', בזמן שאדם מצער את אביו ואת אמו, אמר הקדוש ברוך הוא, יפה עשיתי שלא דרתי ביניהם שאלמלי דרתי ביניהם ציערוני, ע"כ.

YAAKOV AVINU gave two separate blessings, one to Yosef and one to his grandchildren, Ephraim and Menashe. If one reads these verses with care, one will undoubtedly become aware of a glaring inconsistency. The blessing to Yosef is actually a blessing to Ephraim and Menashe, while the blessing to Ephraim and Menashe is in reality a blessing to Yosef. The Torah states, "And he blessed Yosef," only to conclude "the angel that spares me from all evil shall bless the lads." The Torah tells us, "And he blessed them on that day," referring in the plural to Yosef's two sons, but ends in the singular, "In you shall Yisroel

[be] blessed," addressing Yosef. The meaning of this apparent reversal can be understood on several levels.

To begin with, these blessings touch upon the core of the parent-child relationship. The greatest blessing one can give a father is that he have children of whom he can be proud; children who live up to his ideals and carry on his legacy. The greatest blessing you can give a child is that his parents should be considered blessed on account of him; that he be a source of pleasure and satisfaction in their eyes, and that others compliment their parents on the righteous children they have raised. *Becha yevarech Yisroel*, that Klal Yisroel should bless you, Yosef, because of your exemplary sons.

There is more to these blessings, however. It is unfortunate that parents often act in a way which interferes with the proper transmission of Yiddishkeit to their children. Not always do people live up to the elevated lifestyle of *emunah* and *bitachon*, faith and trust, bequeathed to us by our forefathers, Avraham, Yitzchak, and Yaakov. If the parents fail to live up to their obligations to HaKadosh Baruch Hu, the continuity of the blessing is severed, and instead, their children inherit a curse.

We mentioned in Parshas Toldos that in the merit of their exemplary display of *Yiras Shamayim*, their fear of Heaven, in saving the newborn Jewish boys from the murderous Egyptians, Shifra and Pu'ah were blessed with *batim*, houses. The Ribbono Shel Olam made their *Yiras Shamayim* into a permanent attribute, a characteristic rooted in their souls, to be passed down through the generations. Dovid HaMelech was also granted such continuity "כי בית יעשה לך" - *And Hashem has told you that Hashem shall make you a house* (Shmuel II 7:11). The Ribbono Shel Olam promised that Dovid's leadership of Klal Yisroel would not end with him, but that his dynasty would continue to the End of Days. In these two cases, the blessing was not for a single instance of success, destined to pass, but rather a blessing of *nitzchiyus*, an eternal blessing that would never be lost.

This is what Yaakov Avinu accomplished with his blessing. He blessed Yosef specifically through his children, in order to signify that the entire legacy of the Avos, the Patriarchs, should flow through

Yosef to his children, without being distorted or diminished in any way. He blessed Yosef that he should merit to transmit the spiritual inheritance of the Avos in its entirety, and that no evil should interfere with this process.

146

says that whoever took a *perutah* (small coin) from lyov was blessed. This means that since whatever lyov owned was blessed with great success, whoever received even a minute amount of money from him was also the recipient of that blessing, which spread to whatever property and valuables he owned.

When a person realizes the vast potential contained in this *berachah* of Yaakov Avinu, he will have more *kavanah* (concentration) when he blesses his children, thereby benefiting greatly from the blessing.

ברכת הבנים

עוד יש מנהג קדמון, לברך את הבנים "ברכת הבנים". והטעם הוא מכיוון שהיא שעה של ברכה, על כן היא שעת הכושר לכל אב להמשיך ברכה על בניו ולברכם ברוב חדווה ורוחב לב. ועיין בספר החיים (לרבי חיים ב"ר בעלאל אחי המהר"ל) שכתב - 'נחגים העולם שהאב מברך את הבן וכן הרב את תלמידו, ביום הקדוש הזה, לפי שצינורי הברכות פתוחים בו' (וזהו מה) (פרנסה וכלכלה פ"ו).

וגם משום הטעם האמור שכל אדם רואה את בניו בשעה זו כשהם מאירים בנשמת יתירה ואנפני נהירין, וממילא מתעורר לברכם, בחינת ראה ריח בני כריח שדה אשר ברכו ה'.

דעת ויחי תורה רעה

14a

כל כך, והריק להם ברכה עד בלי די, עד כי מי שירצה לברך את בניו יזכיר את ברכתם של אפרים ומנשה, ומברכתם שלהם יתברכו כולם הנזכרים בשמם. וזהו גם כן הביאור באברהם שאמר לו הקב"ה ונברכו בך כל משפחות האדמה. (ועיין לעיל יב, ג - בדברינו שם). וכגדר שמצינו בגמ' (ב"ב טו:) אמרו על איוב שמי שנטל פרוטה ממנו היה מתברך, כי ברכתו של איוב היתה כל כך גדולה וגדושה, עד שכל הנוגע בו היה נתעשר. וכן הוא כאן כי בדרך את אפרים ומנשה במדה כה מרובה עד כי מברכתם הם הורקתה ברכה לכל הנזכר בשמותם.

15 BEIS AT THE BEGINNING

Infinity of Torah - R. Zeig

In order to address these questions, let us first analyze the concept of a *brachah*. The Torah begins with the letter *beis* and the *midrash*⁴⁸ states that the world was created with that letter because it expresses *bracha*, blessing. Although *beis* is the second letter of the Hebrew alphabet, the letter *aleph* could not be used to create the world because it symbolizes the exact opposite: *Aleph* is the first letter of the word "אורו - cursed." The *midrash* goes on to relate that the letter *aleph* complained to Hashem about its exclusion from the world's creation, and Hashem placated the letter by assuring it that its day would come. Indeed, the *midrash* concludes, when the Torah was given on Har Sinai, the letter *aleph* was chosen to begin the *Aseres Hadibros* (the first of which is the *mitzvah* of "אלהיך"), and it was thus appeased for being bypassed at the creation of the world.

This *midrash*, too, is difficult to understand. The *midrash* seems to mean that the letter *aleph* has some sort of intrinsic connection to the concept of a curse, but if that is true, then why was it fit to begin the giving of the Torah? Alternatively, if there is indeed no

intrinsic problem with the letter *aleph*, then why couldn't it have been used to create the world as well? Furthermore, even if the letter *beis* represents *brachah*, why did that qualify it for the creation of the world? What is the connection between the world's creation and the idea of a blessing?

16

WHERE BLESSING RESTS

The *Gemara* states in *Maseches Bava Metzria*⁴⁹ that a *brachah* — a blessing — is found only on something that is hidden from the eye. Based on this the *Gemara* rules that when a person takes inventory of the year's crop, before he counts the number of bushels he should pray for a blessing to rest on his grain. Once he has tallied up the produce, though, it will no longer be possible for him to evoke a *brachah* for it.

A straightforward reading of the *Gemara* seems to imply that if a person prays for a *brachah* before he assesses the quantity of grain, then it will be possible for the grain to multiply; the number of bushels can increase, simply because he will not be aware of it. If he has already counted the bushels, though, then the number will remain static even if he prays for a *brachah*. But, although this is the simplest explanation of the *Gemara*, it requires clarification.

Why should the amount of grain in one's possession increase miraculously even if he is not yet aware of the quantity he has? After all, Chazal state⁵⁰ that after forty days have elapsed since a child's conception, the parents may not pray for it to be a male. Even though it is not possible for them to determine the child's gender, such a *tefillah* is deemed a meaningless prayer. The *Gemara*⁵¹ adds that although Leah Imeinu prayed for her unborn son to become a daughter — leading to the birth of Dinah — that was a miraculous event that would not occur under ordinary circumstances. Thus, we see that miraculous changes cannot be expected to take place even without our knowledge. If so, what is the meaning of the prayer recited by the person who has not yet counted his crops? What sort of *brachah* is he asking Hashem to bestow upon his produce?

Clearly, the *Gemara* is referring to a different sort of *brachah*: not an increase in the quantity of grain in one's possession, but an increase in its value. Thus, for instance, if the price of grain is set at a fixed amount per bushel, then if the owner of the produce counts his grain, the price will remain the same; however, if he prays for a

blessing before counting his grain, the price will rise so that the same quantity of produce will have a higher value. But why should this be true? Why should counting the grain have any bearing on an external factor of that nature?

CONNECTED TO THE SOURCE

This leads to a deeper understanding of the meaning of *brachah*. Rashba⁵² teaches that the word "ברכה" is derived from the term "בריכה," which refers to a reservoir or pool. On a fundamental level, the term denotes a source (in this case, a source of water), and that is the underlying concept of a *brachah* as well. A *brachah* is the strengthening of an object's connection to its source; everything in the world emanates from Hashem and when an object is blessed, its connection to its source — the Master of the Universe — is enhanced. This may result in an increase in the item's quantity, value, or power, but that increase is rooted in the strengthening of its connection to Hashem.

This explains the *Gemara's* teaching that a *brachah* can take effect only when an object has not yet been seen or counted. Since a *brachah* is the strengthening of an object's connection to its source, it can take effect only if that connection has not been severed. This is precisely what happens when a person counts his crops. While a *brachah* is the strengthening of an object's connection to its source, the act of counting does the exact opposite: When a person counts his belongings, that action increases his sense of ownership over those items and lessens their connection to Hashem.

How does counting have this effect? The *Gemara*⁵³ states that a person who has money in his pocket is assumed to be constantly aware of its presence; we presume that he will constantly place his hands in his pockets to make sure the money is still there. For this reason a person who finds a sum of money in a public place is permitted to keep it; he may assume that the owner became aware of its absence as soon as it was lost and that he has already given up hope of finding it. The act of constantly checking his pockets and touching the money reassures the owner that it is there and thus enables him to enhance his sense of ownership of that money.

While this applies to tangible items that are small enough to be handled, there is a different way to sense the ownership of a larger piece of property such as a house or car: by gazing at it. The *Gemara*⁵⁴

uses the phrase "*ayin sholetes bo* — the eye has a hold on it" to describe an object being under one's dominion. Just as touching a smaller object gives one a sense of possession of that item, looking at an object can also create a sense of possession.

In addition to feeling or looking at one's property, there is another way to derive a sense of ownership of one's belongings: by counting them. A person who owns securities, for instance, has no tangible items to touch in order to sense his ownership of those assets.

Instead, he will keep a close eye on the stock market, monitoring the values of his securities as they rise and fall. In the same vein, a person who counts the bushels of grain in his silo, or who takes stock of the number of items in his possession in some other way, has thereby demonstrated his ownership of those items. Through that action, he has positioned himself as an intermediary between the items and Hashem, their ultimate source. By asserting his possession of the items he has weakened the connection to Hashem that is the vehicle for blessing. Hence, a *brachah* cannot take effect on someone's crops once he has counted them and Chazal therefore advise a person to pray for a blessing before he counts his produce, rather than afterward. Before the grain is counted it can rise in value because it is connected to Hashem. Once it has been counted and the owner has established his possession over it, that connection is broken and there is no room for a *brachah* to take effect.

A WORLD OF BLESSING

We can now understand why it was necessary for the world to be created with the letter *beis*. The purpose of the world's creation is for every object in the world to be traced back to its ultimate source, for man to recognize that everything he possesses has come from Hashem. The entire world is a vehicle for a constant connection to Hashem, a connection that comes about through the objects that He gives us in the context of our physical lives. Thus, the purpose of the world is to create *brachah*, a connection between us and Hashem, by our sensing and identifying every object as given to us by Him. This is why we recite *brachos* on everything we eat: Before a person can consume a food he must recognize that the food was given to him by Hashem. Since the purpose of our existence is to recognize that Hashem is the source of everything that exists, it is forbidden to consume anything without first acknowledging that reality.

The letter *beis*, then, represents the connection to Hashem manifested by a blessing, whereas the letter *aleph* stands for the word "אור", which symbolizes the opposite: a separation from Hashem. But if this is the case, then how could the *aleph* have been given a role to play at Har Sinai? How could the giving of the Torah have been based on a letter that represents separation?

Clearly, this indicates a remarkable new concept: While it is true that everything in the world must be connected to its source which is possible only through the letter *beis* the Torah is directly connected to Hashem and therefore the Torah itself is a source of blessing.⁵⁵ The word "אנכי" that begins the *Aseres Hadibros* is interpreted by Chazal⁵⁶ as an acronym for the phrase "אנא נפשי כתיבת יהיית", which may be translated⁵⁷ as "I Myself wrote and gave." However, some *meforshim*⁵⁸ offer a different interpretation for this phrase: "I wrote and gave over Myself," meaning that Hashem, as it were, invested His very essence in the Torah. Thus, although everything else in the world has meaning only when it is connected to Hashem, the Torah by definition is always connected to Hashem Himself and is therefore always a source of blessing. However, since the Torah is so closely connected to Hashem it was necessary to create some sort of separation, so it isn't entirely subsumed into Him. The letter *beis* had to be the vehicle for the creation of the world, but for the Torah itself it was necessary to use the letter *aleph*, which represents separation from Hashem in order for it to be able to retain its distinct identity. This is identical to the way⁵⁹ Hashem had to "מצמצם" — constrict Himself in order for the world to be able to have its own unique identity.

The capacity to function as a source of blessing exists not only within the Torah, but within the Jewish people as well. Chazal state⁶⁰ that the Torah, Klal Yisrael, and Hashem are inextricably bound together. Like the Torah, the Jewish people themselves represent Divinity. The Jewish people are inherently linked to the Divine essence; hence, they can also serve as a source of blessing,⁶¹ not merely as recipients of the Divine influence.

Within Klal Yisrael this concept is represented particularly by Yosef. Yosef is the strongest source of *Elokus* — Divinity — within

the Jewish people,⁶² and his sons, Ephraim and Menashe, were able to continue in their father's path. Ramban⁶³ explains that Yaakov, by blessing Ephraim and Menashe, is actually giving a blessing to Yosef. What exactly is the nature of this blessing?

Every parent desires that their children be a continuation of who they are. This gives a parent some measure of existence beyond their own lifetime. Ephraim and Menashe were raised in Egypt, far from Eretz Yisrael and the holiness that permeated Yaakov Avinu's home. The fact that they grew up in such an impure place as Egypt and remained steadfast to the principles of their father Yosef, meant that Yosef had succeeded in raising his children with the values with which he had grown up. He succeeded in his role of being a source of blessing, a link between the material world and its Divine source. By using them as the model by which every Jewish parent should bless their children, Yaakov Avinu was honoring this accomplishment. Yosef had fathered children who would be his continuity and in a sense, the continuity of the Divine channel into the physical world. This is the aspiration of every Jewish parent: that their children should continue in the mission and traditions of their nation.

Yosef's qualities as a source of blessing are manifested in his children. The ultimate proof that they are his extension into the future is manifested in Ephraim's and Menashe's replacing Yosef as one of the *Shevatim*. Against all odds, Yosef had raised children who were to be his mirror image. He became the paradigm example of someone who raised children that follow in the traditions of their ancestors. When we bless our children we are in essence praying that our children turn out like those of Yosef, children that mirror the age-old values of the Jewish people and maintain them through time. Unlike the rest of the world, the Jewish people are not a distinct entity that requires human actions to connect them to Hashem. Rather, the connection to Hashem is part of our very essence, but we have to choose to be connected.

24

When a person feels significant awe it can leave a profound imprint upon him. In the case of Nevuzaradan, his awe of Nevuchadnetzar caused him to feel as if the king himself was actually present. Similarly — *I'havdil* — Yosef Hatzaddik felt an enormous sense of awe and reverence for Hashem. Since he bore that imprint upon himself he became a source of the Divine Presence in the world. Thus, when Yaakov declared that every Jewish parent would bless their children with this *brachah*, he taught us that we all have the potential to become like Yosef: to become independent sources of blessing by being people whose essence is Divine, and who are the embodiment of the concept of *brachah*.

This process continued throughout the generations in the same fashion: The person granting *semichah* would place his hands on the recipient in order to indicate that he was investing the recipient with some aspect of his own being. Similarly, this *brachah* was an infusion of Yaakov's energy into Yosef, and a blessing for Yosef's children to absorb his own quality of being a source — a representative of Hashem — rather than merely being connected to Hashem. Later in the *parshah*, Yaakov did not place his hands upon his sons' heads because their *brachos* were merely intended to make them connected to Hashem, but not to become sources in their own right. In that respect the *brachah* bestowed upon Ephraim and Menashe here was unique.

26

THE AWE OF SHABBOS

The reason that this *brachah* is traditionally given to one's children on Shabbos is as follows. In *Maseches Taanis*,⁶⁶ the Gemara (as interpreted by Rashi) states that the phrase "*yirei shemo* — those who fear His Name" refers to those who observe Shabbos, as the observance of Shabbos is a manifestation of one's fear and awe of Hashem. A *shomer Shabbos* is a person who has such powerful feelings of awe for Shabbos that the holy day leaves its imprint on him. As the Talmud Yerushalmi⁶⁷ states, even an *am ha'aretz* — an ignorant person — will not tell a lie on Shabbos, since "the fear of Shabbos is upon him." Thus, Shabbos is a day when we bear the imprint of Hashem, so to speak — the very trait of Yosef that is represented by this *brachah*.

For this reason, Rav Shlomo Alkabetz⁷³ refers to Shabbos as the "*mekor habrachah* — source of blessing." As we have seen, this is the defining attribute of Shabbos, as well as the Torah and the Jewish people. The essence of a *brachah* is a connection to Hashem, and Shabbos is our connection to Hashem in time. Likewise, the Torah embodies a connection to Hashem and we, as the Jewish people, are individuals whose very existence represents that connection.

27

This may also explain the connection that Targum Yonasan draws between this concept and *bris milah*. Just as Shabbos is the "sign" of Hashem⁷⁴ in the realm of time, circumcision is the sign of Hashem⁷⁵ on the human body. A person who maintains his *bris* is also considered a source of blessing. Chazal⁷⁶ teach that a person who guards his *bris milah* properly will never see *Gehinnom*, for there is an absolute, unbreakable connection between the bearer of a *bris milah* and the Master of the Universe Himself. Hence, when this sign is placed on the human body on the day of his *bris milah*, it should be not only a physical connection, but a spiritual one as well. There should be an internal sense of awe that elevates his identity and infuses him with a sense of connection to Hashem, his Master.

Thus, Yaakov's *brachah* to Ephraim and Menashe illustrates the enormous spiritual potential of a Jewish person, and the lofty mission with which he is charged. Our task in life is to connect everything in creation to its source — which is none other than Hashem Himself — but we are also taught that we ourselves can become a source of blessing. By virtue of being part of the Jewish people, every one of us can become so strongly connected to Hashem that we will be impervious to the *ayin hara*, and no force in the world can possibly dominate us.

yet they knew next to nothing of his past. Yosef's brothers altogether failed to recognize him; had he not called an end to the charade and revealed his identity to them, it is likely that they would have remained in the dark forever. Yosef withheld secrets even from his beloved father — the Sages say that he never revealed to Yaakov how it was that he had ended up a slave in Egypt (Mei'am Loez, Bereishis 50:21).

✧ Fish symbolize this quality of Yosef. They swim just under the surface of the water and stay out of sight, never fully revealing their location. This quality is the key to the Jewish people's survival in exile. If they wish to keep the flames of anti-Semitism burning low, they must keep a low profile, stay out of the public eye, and avoid flaunting their wealth and superior intellect.

• For this reason Jews traditionally bless their children as Yaakov blessed Yosef. The blessing of fish symbolizes the essential quality they need to survive their exile among the nations — the ability to live and prosper behind a veil of inconspicuous activity.

3) אבא זצ"ל

ג. עוד ביאר אבי מורי זצ"ל, שהנה רק אברהם יצחק ויעקב נקראים "אבות" ולא השבטים וכברי הגמרא?? "ג' נקראו אבות", והוא משום ירידת הדורות, וכמו שאמרו חז"ל (שבת קיב ע"ב): "אם הראשונים כמלאכים אנו כבני אדם", ולעולם יש ירידת הדורות.

אמנם "אפרים ומנשה כראובן ושמעון יהיו לי", ומבואר שאפילו שלא היו הם אלא נכדים של יעקב אבינו מ"מ הם היו בדרגת בני יעקב, ולא היתה אצלם ירידת הדורות.

זוהי הברכה שמברך כל אדם את בניו שלא תהיה אצלם ירידת הדורות, כמו שאצל מנשה ואפרים לא היתה ירידת הדורות, כמו כן כל אדם מתפלל לזה שירידת הדורות לא תפקוד את בניו ויהיו הם כאפרים ומנשה שלא היתה אצלם ירידת הדורות.

בזה מבואר, שהבא לברך את בניו חושש הוא שלא יהיו מושפעים מסביבותם ולכן מברך האדם את בנו בברכת אפרים ומנשה.

33 ב. יש שפירשו באופן אחר שאצל מנשה ואפרים, למרות שיעקב העדיף וביכר את אפרים הקטן על מנשה הבכור בנתינת הברכות, מ"מ לא היתה קנאה ביניהם, ושררו ביניהם אחוה ושלום.

וכיון שכן, זוהי הברכה הגדולה ביותר בביתו של אדם, שלא יהיה קנאה בין האחים, לכך כל אבא מברך את בניו שיהיו אוהבים כאפרים ומנשה, ולא תהא קנאה ביניהם, אלא איש את רעהו יעזורו ולאחיו יאמר חזק.

34

R. Frand (v1 2)

R' Chaim Shapiro z"l (author of Go, My Son) told me an explanation of this berachah from the baalei mussar of Navardhok.

As parents, you have undoubtedly heard the words, "It's not fair," many times over. No matter how hard we try to be equitable in our distribution of privileges or treats, children will

בך יברך ישראל לאמר ישימך אלוקים כאפרים ומנשה (מח כ).

איתא בהירוגם יונתן: בך יברכו בית ישראל את התינוקות ביום ברית המילה לאמור ישימך ה' כאפרים ומנשה. והענין מה שמברכים ברכה זו ביום הברית דייקא אפשר לומר, בהקדם השאלה הידועה על נוסח ברכה זו, מפני מה מברכים לומר ישימך אלוקים כאפרים ומנשה ולא כאחד משאר השבטים. ומפרשים העולם, שלאפרים ומנשה יש מעלה מיוחדת על שאר השבטים, והיא, שאר השבטים גדלו ונתחנכו מילדותם בצל אביהם הקדוש בארץ הקודש, ולא נתנסו בניסיונות כל כך עד שהתעלו למעלתם הגדולה, אבל בני יוסף גדלו ונתחנכו בארץ מצרים ערוות העולם, והיו נתונים יומם וליילה בניסיונות קשים ומרים, ועל אף זאת גדלו והתעלו למדרגות גדולות עד מאד.

ועל שם מעלתם זו מברכים בני ישראל את בניהם שיהיו כאפרים ומנשה כלומר, שיזכו הבנים להתגבר על ניסיונות החיים ולהתגדל בדרך הישר עד לרום המעלות להיות צדיקים גמורים בני עליה.

29

ומובן בזה גם כוונת הפסוק שאמר יעקב אבינו ליוסף (פסוק ה) זעחה שני בניך הנולדים לך בארץ מצרים עד בואי אליך מצרימה לי הם יודיעו הדקדוק מה הוסיף באמרו 'עד בואי אליך' וכי לא ידענו שהבנים נולדו לו לפני בואו, ולפי האמור מבואר, שנתכוין יעקב לציין לו מעלתם הגדולה הזו, שהם נולדים לך בארץ מצרים עד בואי אליך וגדלו ונתחנכו באוירה שלילית של ארץ הטומאה בלא סביבה של 'ראי ה', ועכ"ז התעלו למדרגתם העילאית להיות כאחד מהשבטים ממש.

ועד"ו מפרש עוד בספה"ק שפת אמת (תול"ב) נוסח הברכה שמברכים 'ישימך אלוקים כאפרים ומנשה' שבא להורות על מעלת בני יוסף שהיו ברור שלאחר השבטים, ומ"מ נתעלו להיות בכללם, וזוהי מעלה גדולה מאוד שהאדם אינו מושפע מירידת הדורות ויכול לאתרו עצמו ברור שלפניו, ולכן מברכים את הבנים בנוסח זה שיהיו תמיד דבקים ונאחזים בדורות הקודמים, ויראו לאתרו עצמם בדרכי אבותיהם.

ולפי האמור מובן שפיר שראויה הברכה הזו 'ישימך אלוקים כאפרים ומנשה' להתברך מיד בהכנס הבן לבריתו של אביו כדי שמיד כשנכנס תחת כנפי השכינה, יתלווה בברכה שיזכה מילדותו להיות משומר מהשפעה שלילית של הסביבה, ויהיה תמיד אותן בדרכי האבות והנהגותיהם.

31

דרש מרדכי

ר' 31

שיד

יום קראו נוצרים בהר אפרים קומו ונעלה ציון

הגאון רבי אברהם פאם זצ"ל, אמר לי שהפסוק שהכי מרגש אותי בהפטרות של ראש השנה, הוא "יש יום קראו נוצרים בהר אפרים קומו ונעלה ציון אל ה' אלוקינו", לא הבנתי את דבריו, שנים רבות שאני "בעל קורא", ומתרגש דוקא מפסוקים אחרים... "מצא חן במדבר עם שירידי חרב הלוח להרגיעו ישראל" "מרחוק ה' נראה לי ואהבת עולם אהבתך על כן משכתך חסד" "עוד אבנך ונבנית בתולת ישראל, בנין עולם, עוד תעדי תופיך" "ולא תוסיפו לראבבה עוד" כל הפסוקים הללו מדברים בשכר הגדול שיגיע לנו לעתיד לבוא.

אך מה יש בפסוק: "כי יש יום קראו נוצרים בהר אפרים קומו ונעלה ציון אל בית אלוקינו" הר אפרים זה שכם באותו מקום ששמו עגלים לעבודה זרה כדי למונע מעולי הרגל לעלות לירושלים, דווקא משם יקראו: "קומו ונעלה ציון אל ה' אלוקינו". אמר רבי אברהם פאם זצ"ל, פסוק זה אצלי הוא משל דוגמא כיצד כל מקומות הטומאה יהפכו למקומות קדושה לעתיד לבוא ודבר זה מרגש אותי עד מאוד כיצד יעבדו כולם את בוראם למקטנם ועד גדולם.

הוספתי ע"ז, כי נראה שאפרים הוא זה שיזכה שאצלו יכריזו "קומו ונעלה ציון"? כי בכוחו עם ישראל עמד בכל ניסיונות הגלות? אפרים ומנשה היו הראשונים שעברו את ניסיונות הגלות הרבה שנים לפני שעם ישראל ירדו למצרים היו צריכים אפרים ומנשה לשמור עצמם כיהודים כשרים בתוככי זוהמת מצרים הנוראית, ומחם ירשנו כוחות לעמוד בניסיונות הגלות, אפרים ומנשה הם חיוו בגלות, אפרים למד תורה עם יעקב אבינו במצרים, ומנשה היה בחינת ה"זבולון" שלו.

הם נתנו לנו את הכוחות ללמוד תורה גם בגלות. כל כוחות לימוד התורה שלנו בגלות באה מהם, ולכן זכה אפרים שדווקא ממנו יקראו ויקראו "נעלה ציון אל ה' אלוקינו".

נמצא שכשיתודים כעת, בגלות הזו, לומדים תורה הוא בזכות מנשה ואפרים ובה מתעלה נשמתם, זו היא הברכה שקבלו מיעקב "בך יבורך ישראל" ישימך אלוקים כאפרים ומנשה גם לך יהיה כח לעמוד בניסיונות הגלות כמותם, וכיון שעמיהם זו בניסיונות היא מכח מה שהשרישו בנו ממילא הם מתעלים מזה. אפרים ומנשה עדין משפיעים עלינו ובכך מתעלה נשמתם כאשר אנו לומדים תורה בגלות. זו היא ברכתם.

always find something about which to complain. Sometimes those complaints are justified, but many times the inequality is perceived, not real.

If there was ever a pair of siblings who would have been justified in complaining about inequality, Ephraim and Menashe were certainly that pair. When Menashe saw Yaakov's right hand reach for Ephraim's head, he could have said, "Zeide, it's not fair. I'm older; your right hand should be placed on me."

When Yosef decided to "correct" the placement of Yaakov's hands, Ephraim could have said, "Tatte, Zeide chose me for his right hand. It's not fair to switch."

✳ Yet neither brother uttered a peep. No complaints.

Yaakov had seen the terrible consequences of jealousy and hatred between brothers played out with his own children. When he saw that Ephraim and Menashe got along despite the obvious inequality, he felt that the ultimate blessing for *Klal Yisrael* would be for brothers to get along.

"May Hashem make you like Ephraim and Menashe," Yaakov said, and he "put Ephraim before Menashe." Yaakov hoped that just as he put Ephraim before Menashe, and it caused no jealousy or ill will, may all children of *Klal Yisrael* get along and ignore the inequitable practices of their parents — whether genuine or perceived.

Rabbi A. Zalmens, (מגדולי נובהרדוק) ז"ל, once suggested the following. Menashe was older than Efrayim. It was only right that he should be given the preferential blessing, and this was the firm opinion of his father, Yosef. Yaakov Ovinu, however, being possessed of prophetic foresight, completely disregarded the seniority and birthright of Menashe and downgraded him in front of his father and younger brother to a position of secondary importance. Efrayim received the choicest of ברכות — a more leading position in the tribal arrangement around the משכן and first with his sacrifice to inaugurate the משכן.

One can well imagine the acute disappointment and intense distress felt by Menashe at that moment. Even Yosef, despite the need for filial respect and כיבוד אב, could not suppress his objection — וירע בעיניו — but from Menashe himself — not a word! He was the firstborn to whom the Torah always gives priority, and he knew the power of a blessing from Yaakov Ovinu. Through no apparent fault of his own he was being passed over and deprived of eternal blessing, and yet no complaint or reproach crossed his lips — not then nor afterwards.

How easy and excusable it would have been to have fallen prey to the all-consuming pangs of jealousy and anger that have

laid low the greatest of men — Kayin, Korach, Yerovom and Yoav — but not Menashe. He refused to yield to such feelings and succeeded in controlling his mouth and his heart with superhuman restraint — and this כבישת היצר did not escape the notice and admiration of his grandfather.

פירש רש"י הבא לברך את בניו יברכם בברכתם ויאמר איש לבנו ישימך אלוהים כאפרים וכמנשה עכ"ל. יש להבין מדוע נבחרו דוק אפרים ומנשה כסמל ומשל לברכת הבנים, ולאורך כל הדורות אנו מתפללים להקב"ה שבנינו יהיו כמותם, ומדוע לא נקבע מטבע של ברכת הבנים לשימך כראובן ושמעון, שמן הסתם מעלת השבטים גדולה ממעלת אפרים ומנשה. ובפרט לפירוש רש"י (לעיל פסוק א') שלכתחילה יעקב לא רצה לברכם כיון שלא היו ראויים לברכה. וכן תמוה מדוע קבע יעקב את ברכת הבנים כאן לאחר שכבר גמר את ברכתו, ויותר נכון היה לקבעו בסוף הברכה אחר המלאך הגואל.

וביאר אמור"ר זצ"ל, דהנה שבטי יה-ה למרות רום מעלתם, היו נגועים בריב ומריבה ביניהם - דבר שהגיע לשיאו במכירת יוסף. אבל כאן שבברכת המלאך הגואל הקדים יעקב את אפרים הצעיר למנשה הבכור, והדבר לא עורר שום קנאה אצלם, שרק מצאנו קפידא אצל יוסף אביהם שעורר זאת ליעקב, ומשתמע שמנשה לא הקפיד כלל. וגם כשיוסף נעשה הטוען עבור מנשה, מטבעם של דברים היה אפרים צריך להקפיד שאביו לוקח צדו של אחיו, אבל הוא לא הקפיד או קנא על כך. כיון שראה זאת יעקב החליט לאחר המעשה, שבך יברך ישראל לאמר ישמך אלוהים כאפרים וכמנשה. בראש ובראשונה אב רוצה לברך את בניו, שהשלום והאחווה ישרור ביניהם בהעדר גמור של קנאה וקפידא, כפי שהדגימו אפרים ומנשה שלא קנאו זה בזה, דאין יד שמאל מקנאת ביד ימין.

ונראה דהדברים מדויקים עד להפליא בהמשך הפסוק "וישם את אפרים לפני מנשה", דכפשוטו הדברים מיותרים אחר שבפסוקים הקודמים כבר מסופר שיעקב נתן את ברכת הבכור לאפרים, ויוסף מחה על כך ויעקב לא שעה למחאתו, ואם כן מדוע חזרה התורה שוב על אותם הדברים. אולם לדברנו מבואר לנכון, שבזה בקש יעקב לרמוז מדוע נקבעה ברכת הבנים על שם אפרים ומנשה, דאף שהקדים אפרים למנשה נשארו באחדותם. אחדותם זו גם נרמזה בלשון יחיד "בך יברך", אף שהכונה לאפרים ומנשה נקט לשון יחיד "בך".

38 It is for that reason that Yaakov Ovinu suggested that all future generations should use both Menashe and Efrayim as their prototypes for parental blessings to children. Efrayim exemplified greatness in Torah knowledge, but Menashe was unique in *middos* — someone who had passed a monumental test of jealousy with flying colours. Both of them, therefore, deserved to serve as ideal models for all posterity to copy — each in his own field.

39 IF WE EXAMINE MIDRASHIM AND RASHI'S COMMENTS regarding Menashe and Ephraim, we can conclude that Menashe and Ephraim focused on two different aspects of life.

We find several indications that Menashe was involved in running Egypt's economy in conjunction with his father. He served as Yosef's translator and was present when people came to meet Yosef. He was sent to intercept the *shevatim* when they left Egypt, and to find the goblet that Binyamin "stole."

✓ Menashe was probably Yosef's "chief of staff," to put it into modern terms.

• It seems that Ephraim, on the other hand, sat and studied Torah all day, out of the public eye.

The Torah tells us that someone came to tell Yosef that Yaakov had fallen ill. Rashi identifies that someone as Ephraim, who was always in Yaakov's house studying Torah.

✳ For the world to run smoothly, we need both types of people. *Im ein kemach ein Torah*, if there is no flour, there is no Torah, but *im ein Torah ein kemach*, if there is no Torah there is no flour (Avos 3:17). But if we are to choose which should be the focal point of our lives, or our children's lives, what would it be?

The Talmud (*Nedarim* 81a; *Bava Metzia* 85b) states that we lost *Eretz Yisrael* because *Klal Yisrael* "did not recite the blessing on the Torah first." This is usually understood to mean that the Jews of the time did not have proper respect for the Torah. They considered Torah study equal to any

other intellectual pursuit, so they did not see a need to recite a blessing before studying Torah.

I once heard a homiletic explanation of these words. Parents can aspire to see their children become great *talmidei chachamim*, men of spiritual stature, or they can have aspirations to see their children live the great Jewish-American dream of becoming a doctor or a lawyer.

Parents' aspirations for their children become clear through the blessings they give their children. If a parent says, "One day you will grow up to be a big *tzaddik*," he or she indicates that Torah is of primary importance. If a parent says, "I can't wait to see you graduate medical school," they indicate that worldly pursuits are their first priority.

Eretz Yisrael was lost because parents did not bless their children with the blessing of Torah first. They aspired to see them become worldly professionals, not *Kollel yungeleit*. They considered Torah to be secondary, not primary, and this manifested itself in the way they blessed their children.

Yaakov expressed his hopes that *Klal Yisrael* would bless their children by saying, in this order, "May God make you like Ephraim and like Menashe."

If Torah is our priority, then we "put Ephraim before Menashe." When we bless our children, we make it clear to them that we hope to see them become Torah scholars like Ephraim, and if they do become professionals like Menashe, that should be secondary in their lives.

41

Yosef, having received all of his father's teachings and blessings before he left home, combined in himself two unique characteristics. On the one hand, he was a great *tzaddik*, the only one of our Biblical personalities whom the Sages refer to as "*Hatzaddik*." He had also received a *brachah* to become a leader, an administrative genius who could control the economy of an entire region.

These two qualities were passed on to his children, but separately. Menashe was the director of Yosef's household; he assisted his father in political and administrative affairs. Meanwhile, Ephraim, who learned Torah from his grandfather Yaakov, became the family's spiritual leader. Yaakov put Ephraim before Menashe in importance, indicating that a *talmid chacham*, endowed with Torah leadership, is paramount. All other qualities, important as they may be, are secondary.

Nevertheless, *Klal Yisrael* needs both types of leaders—a leader who deals with practical affairs, such as the economy and relations with other nations, and a Torah prince who provides the nation with inspiration and spiritual guidance. Yaakov did not switch his grandchildren's positions, because he wished to emphasize the importance of both roles. The firstborn Menashe's role was also essential, not to be usurped by Ephraim. Yaakov wished to demonstrate how vital is the role of the communal leader, the *ba'al habayis*. He is entrusted with the sacred work of building communities that follow the dictates of the Torah. Therefore, Yaakov maneuvered only his hands, not his grandchildren's positions.

He placed his right hand on Ephraim, emphasizing that, despite the great importance of the *ba'al habayis*, Torah learning will always take primacy over political leadership. At the same time, when Yaakov crossed his hands, he bound the two children together as if in a knot. He wished for them to function as one, like Yosef himself, who possessed both qualities. When Yaakov blessed Ephraim and Menashe together, the *pasuk* says (*Bereishis* 48:15), וַיְבָרֶךְ אֶת יוֹסֵף, —He blessed Yosef. Together, Yosef's children comprised the combined virtues of Yosef.

With this in mind, we can better understand the blessing that parents give to their sons (*Rashi*, *Bereishis* 48:20): וַיִּשְׁקֶךָ אֱלֹהִים כְּאֶפְרַיִם וּכְמְנַשֶּׁה: —May G-d make you like Ephraim and like Menashe. Parents ask Hashem to endow their sons with the qualities of both Ephraim and Menashe, qualities of Torah scholarship and community leadership.

THE ZOHAR MENTIONS A FRIGHTENING FACT. When a person is about to pass away, his soul emits a primal scream that can be heard (in a spiritual sense) from one end of the earth to the other. Why? Because shortly before a person's passing, Hashem shows the soul what it was supposed to have accomplished during its sojourn in *Olam Hazei*. When the soul realizes that it is about to pass on, and it is so far from fulfilling its mission, it screams out in anguish over its failure to fulfill its task.

Each individual was sent into the physical world to perfect himself or herself spiritually, so that he or she can merit a portion in *Olam Haba* (the World to Come). Each person is charged with a unique mission, a challenging assignment that only he or she can fulfill. We are granted the necessary tools to fulfill the task at hand: the intellect, financial resources, and specific character traits necessary for our mission. Hashem does not expect us to exceed our potential, but we are expected to use all that He granted us to meet our potential.

Unfortunately, many of us fall short in this regard. We waste the tools given to us on meaningless pursuits, or perhaps even meaningful pursuits — but not the ones we were sent here to accomplish. We cruise through life blissfully unaware of our deficit, until that moment immediately prior to death, when it all hits us in one big blow.

Ephraim and Menashe were unique, in that they did not only fulfill their potential by succeeding as children of one of the *Shivtei Kah* (Tribes). They exceeded their potential. They were born as children of a *shevet*, but they each ascended to

the level of a *shevet*. Yaakov gave Ephraim and Menashe the status of their uncles, the *shivtei Kah*.

When we bless our children that they should become like Ephraim and Menashe, we are hoping that their souls should never need to emit the primal scream described by *Zohar*. We wish them success in fulfilling their mission, and perhaps even exceeding their potential, so that they can joyfully move on to their rightful place in *Olam Haba*.

שלו

היים

ויחי

נתיבות

43

5 טשן

הדבר תמוה: וכי היה לאפרים מעלת מנשה או למנשה מעלת אפרים, שנברך ל"א מישראל שיהיה מעלת שניהם? ועוד קשה: כיון שהיה יעקב מדבר לשניהם, אפרים ומנשה, א"כ, היה לו לומר "בכם" ואילו הוא אמר "בך"? ויש לומר: שהיה מדבר לכל אחד ואחד מהם, והיה אומר: "אתה, אפרים, שתהיה כאפרים; ואתה מנשה, שתהיה כמנשה". והענין הוא: - שיש לכל אחד מישראל תפקיד שלו בעולם, ושעלין למלא תפקידו זה ולא לחפש תפקידים אחרים למלא, אלא שישתמש בכוחותיו בשלמותם למלא התפקיד המיועד לו.

וכן מצינו במרדכי, שעה"פ (אסתר ג'): "ורצוני לרוב אחי" אחז"ל (מגילה ט"ז): "לרוב אחיו ולא לכל אחיו - מלמד שפירשו ממנו מקצת סנהדרין", שעליו פירש"י ז"ל: "לפי שבטל מן התורה ונכנס לשררה", עכ"ל.

יש להבין: דאם כן, שגדול ת"ת יותר מהצלת נפשות, וכמו שמדייקת הגמ' שם, א"כ, למה באמת פירש מרדכי ממנה ונכנס לשררה?

ועוד קשה: למה פירשו ממנו רק מקצת הסנהדרין, ולא כל שאר הסנהדרין? אלא מאכן ברור: שמי שיש לו תפקיד בחיים, אינו יכול לפטור א"ע מתפקיד זה בטענה שרוצה ללמוד תורה, שהיא יותר חשובה מתפקיד שלו. אלא שעליו לעסוק בתפקידו באמונה, ובזמן הפנוי עליו לעסוק בתורה, ועל"ז הוא יקיים את דברי הכתוב (משלי ג ו'): "בכל דרכיך דעהו והוא יישך אורחותיך", שיחשוב לו הקב"ה כאילו עסק בתורה כל הזמן ההוא, וכמו שפירש החפץ חיים זצוק"ל.

וכן להיפך: שאין הלמדן השקדן יכול לטעון שיש הרבה צרכי ציבור, ושע"כ יתבטל מלימודו ועסוק בהם, אלא יתן להעסקנים המיועדים לכך לעסוק בעבודה קדושה זו, והוא ימשיך בלימודו.

ומתוך זה, מרדכי לא פטר את עצמו מהצלת נפשות אף לאחר שראה שהיו מחבריו בסנהדרין שהיו פורשים ממנו, כיון שרק לו היה היכולת להציל את ישראל ולפרנסם בתור משנה למלך.

ונראה דמטעם זה, רק מקצת היו פורשים ממנו, והיינו שלשאר היה ג"כ תפקידים בצרכי ציבור, שלא יכלו ללמוד בתמידות, וכולם עשו תפקידים באמונה, וכמו שהיה-ראוי לעשות, ולכן הכירו בכך שזהו תפקידו ולא פירשו ממנו.

וכן יש לפרש משאחז"ל (תדב"א פ' כ"ה): שכל א"א מישראל חייב לומר: מתי יגיעו מעשי למעשי אבותי אברהם יצחק ויעקב, עכ"ל. והלא לכא"א מהאבות לא היו המעלות של שאר האבות?

אלא: שכא"א מהאבות הקדושים, בנוסף לכל המידות שהיו בהם, הצטיינו במידה אחת (אברהם בחסד, יצחק בגבורה ויעקב באמת), והחוביב של כא"א הוא להשתדל להגיע לרום אותה מידה שיש לו נטייה אליה, כמ"ה שצטיין כ"א מהאבות במידה מיוחדת שלו.

וזוהו מה שבידך יעקב לנכדיו - שכל אחד ימלא את התפקיד שלו, ושלא יסתכל חוץ ממחיצתו מה שעושה השני. והיינו: שאפרים היה מסמל לימוד תורה, ואילו מנשה היה מסמל תורה עם דרך ארץ והשררה לעסוק בצרכי

הציבור. ושניהם כשרים הם, אלא שיש עדיפות לתלמוד תורה. ולכן הקדים יעקב לאפרים. ובכל זאת, אין למנשה ליבטל מתפקידו בכדי ללמוד בתדירות, וכנ"ל.

והברכה היא: שיצטיין הבן בתכונות אפרים: כמו אפרים, והבן עם תכונות מנשה: כמו מנשה.

פלג בארץ ייחוד יוסף

ויברכם פיוס ההוא לאמר פ"י יברך ישראל לאמר ישימך אלקים כאפרים ופמנשה (מח, פ).

לכאורה ה" צריך לומר בהם יברך ישראל, ונמצא בין אנשים בורים וריקים, איך או בכ"ם, היינו באפרים ומנשה, ולמה אמר "ברך יברך ישראל, שהוא לשון יחיד, וע"י שהיו כאפרים וכמנשה שהיו גדולים בין ב"הומו בין ברוח לפי מצבם ואפשרותם, לעומת מצבו הוא; אולם, כשמתבוננים על מה שאירע לי"וסף, באיזה מצב ירוד ושפל היה כשנמכר לעבד במצרים שהיא בית עבדים, ואח"כ כששמחתו בבור בבית הסוהר שהיה מוכן בכל רגע להיות נפגע בכל מכאובות ויסורים, ומתוך שפלותו עלה לכל הכבוד והגדולה, מתוך בירא עמיקתא לאיגרא רמא, להיות משנה למלך ומושל על כל הארץ, וזה לענין החומר הגופני, וכמו כן בענין הרוחני הגופני שהיה על"ל

ואפשר, משום שאפרים ומנשה שהיו בגיין של יוסף שהיה מושל על כל ארץ מצרים והיתה היכולת והאפשרות בידו להצביע ולגדלם כראוי בכל החכמות התלמודיים, גם לנשאת ולמנותם לפקידים גדולים ולשרים נכבדים כמ"ש חז"ל שמנשה ה" פקיד על ביתו של יוסף, ואפרים למד אצל יעקב, ואם כן איך יהיו איש פשוט שגמצא במצב ירוד ושפל בחומיות, וגם רחוק ממקום חכמה ולמודים

להיות נטמע בין המצרים ובכל תועבותיהם וזוחמתם, והוא עמד בצדקותו וחסידותו וקדושתו ברום המדרגה, ובכן הרי יוסף הוא סמל דוגמא לכולם, שאפשר להגיע להמעלה העליונה בין בחומר ובין ברוח באיזה מצב ומסיבות שגמצאים בהם; וזה שאמר יעקב, בך - והכונה ליוסף, היינו כשיסתכלו בך להיות נטמע בין המצרים ובכל תועבותיהם וזוחמתם, והוא עמד בצדקותו וחסידותו וקדושתו ברום המדרגה, ובכן הרי יוסף הוא סמל דוגמא לכולם, שאפשר להגיע להמעלה העליונה בין בחומר ובין ברוח באיזה מצב ומסיבות שגמצאים בהם; וזה שאמר יעקב, בך - והכונה ליוסף, היינו כשיסתכלו בך

ריב מגד יוסף לי נראה לבאר באופן אחר, מדוע כל אב בישראל מברך את בניו שיהיו כאפרים וכמנשה. אף שאפרים ומנשה גדלו במצרים, מכל מקום הצליחו להתעלות עד שהיו ראויים להכלל בשבטי יה. זה לא יתכן אלא אם כן מיצו את כל כוחותיהם, וזו עיקר ברכת אב, שבניו יצלו את כל כוחותיהם (ע"ע במאמרים "אפרו של יצחק", ובמגד יוסף וירא י"ז ט"ז). והנה התרגום יונתן כתב כאן "ברי יברכו בית ישראל ית ינוקא ביומא דמהולתא", וביאר הפירוש יונתן "פירוש כשמברכים את הילד ביום המילה", ופירש הגר"ד ז"ל, שמברכין הקטן גדול יהיה כמו שאפרים היה מוקדם לברכה משום דכתיב ואחיו הקטן יגדל, כך זה הקטן יגדל עכ"ל. וזה לכאורה גם הפירוש לברכת "זה הקטן גדול יהיה", כמו שאפרים נולד קטן - צעיר, ולמרות כן גדל ונתעלה לדרגת גדול - בכור, כך אנו מברכים את הרך הנימול שימצה את כל כוחותיו, עד שיגיע למה שנראה בלתי אפשרי. שצעיר נהפך לבכור.

46 התקנה אה"ל מרשת ויחי משה

צ"ב מה ברכה היא זו, ומה זו ברכה לאפרים ומנשה ומה מעלתם כמה שתלו בהם. והנראה כביאור הדברים דיעקב אבינו בידך לאפרים ומנשה הברכה האמורה לעיל בהאלקים והמלאך הגואל, וברכה זו קבעה יעקב לדרות לישראל, אלא דמדלא אמר יעקב אבינו שלעתיד יאמרו ברכה זו אלא תלה הדבר בשימך כאפרים ומנשה, הרי שיעקב אבינו רצה להעביר גוף הברכה עצמה שבידך לאפרים ומנשה לכלל ישראל, והיינו שאותה ברכה שבידך להם דרכם תעבור הברכה לילדי ישראל, ע"י ההתפסה הזו של "שימך אלקים כאפרים ומנשה", ור"ל כאפרים ומנשה לגבי הברכות האמורות לעיל שינחורו ברכות אלו על כלל ישראל. וזוהי הברכה הגדולה שבידך לאפרים ומנשה שירכם תעבור הברכה לכלל ישראל.

והדברים מבוארים, דיוסף הצדיק שהוא מרת היסוד דרכו עוברת הברכה לכלל ישראל הוה המשכיר לכל עם הארץ, והוא המכליל לכולם דהיינו בכיית הצדיק, וכמ"ש חז"ל דכל העולם ניוון בזכות חנינא בני, ולכן דרכו היתה ראייה הברכה לעבור לכלל ישראל, בין בחייו בין לאחר מותו, נדלכ פ"י אלו נאבדו לשעה ולדורות ואינן ספורים בעלמא כמו שהפליגו בזה"ק ע"ז וכל המאורעות שנכתבו בחומש הן חוקים שקבען הקב"ה לנצח ואכמ"ל.

וביאר ח'שפת אמת, דאפרים ומנשה הרי היו ברור שאחר השבטים, הם היו במדרגה מאוחרת מהשבטים, ואעפ"כ הם התרוממו והגיעו למדרגת השבטים, משא"כ ראובן ושמעון וזה דבר טבעי שהם במעלת השבטים כיון שהם היו וחיו ברור השבטים, א"כ זו היא הברכה, "בך יברך ישראל", שתמיד תהיה השאיפה להגיע למדרגה גדולה יותר מהרגיל. וזו צריכה להיות תמיד השאיפה של האדם, להתרומם למעלה מהמדרגה הרגילה, וכמ"ש ב"זוהר הלבבות" (שער חשבון הנפש, חשבון האחד ועשרים): שהאדם צריך לשאוף

להגיע למדרגתו, ולמעלה מזה, וכתב שם שפעמים רואים בני אדם שהגיעו להשגה כזו אשר "כמעט שתרמה לנבואה הבאה מאת האלקים". זו צריכה להיות תמיד השאיפה של האדם, להגיע להשגים אשר הם למעלה מיכולתו, "ויגבה לבו בדרכי ה'" (רבי הימים ב י"ח, ע"ש). ואת זה יעקב אבינו בידך, שכך תהיה הברכה, "שימך אלקים כאפרים וכמנשה", שאדם יגיע להשגים כאלו שהם לא כסדר הרגיל.

ומעתה אולי אפשר לומר שזהו הענין בוהר, שהברכה לבנים היא ברכה לאבות. "ויברך את יוסף", מה תהיה הברכה ליוסף הצדיק, שהוא ישפיע לעצמו שפע גדול כזה שיעבור על כל גדולתו וזה יעבור לבנים, והם יהיו במדרגת השבטים אע"פ שהם היו ברור מאוחר מהשבטים. זו ברכה ליוסף הצדיק. "יברך את הנערים" ע"י ההשפעה שיוסף יכניס לעצמו, על ידי זה שהוא יתרום²⁹.

לזה צריך האדם לשאוף תמיד, להגיע למדרגות שהם למעלה מיכולתו. ואמנם באמת זה קשה, כיון שבאופן טבעי יש לאדם מידה של ענווה, ואכן שורשה היא במידה טובה, אבל כן זה מידה טובה שלא במקומה³⁰. אבל מהו היסוד בעבודת ה', "ויגבה לבו בדרכי ה'", אני אעשה ואני אצליח. כשמגיעים לרוחניות אוי "החלש יאמר גבור אני" (ויאל ד-ט), שהוא ידע שהוא יכול להגיע להשגות כאלו³¹.

יתבוננו מהגעשה ונתגלגל בך, או יברך כל אחד מישראל, יהיה מי שיהי, לאמר לבניו ישימך אלקים כאפרים וכמנשה שהיו ברום המדרגה בין ברוחניות ובין בגשמיות, כי לא יפלא מה' דבר, ומתהבתוננות מהגעשה בך, יוכל כל אחד לבטוח בה' ולברך את בניו באלו הברכות.